

• TÜRK İSLAM TARİHİNDEKİ SİYASİ GELİŞMELER

751	Talas Savaşı
840	Karahanlı Devleti'nin kurulması
963	Gazneli Devleti'nin kurulması
1040	Dandanakan Savaşı
1040	Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması
1048	Pasinler Muharebesi
1071	Malazgirt Muharebesi
1077	Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması
1097	Harzemşahlar Devleti'nin kurulması
1157	Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması
1187	Gazneli Devleti'nin yıkılması
1212	Karahanlı Devleti'nin yıkılması
1230	Harzemşahlar Devleti'nin yıkılması

• TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ

- Türkler X. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmeden önce Moğolistan'dan Tuna boylarına kadar çok geniş bir alana yayılmışlardır.

- Yaygın olarak Göktanrı inancını benimseyen Türkler, farklı zamanlarda yaşadıkları çevreye göre çeşitli dinlere inanmışlardır.

Not
Göktanrı İnancının Özellikleri

- Eski Türk dini "Bir Tanrı" veya "Gök Tengri" dinidir.
- Tanrı birdir eşi ve ortağı yoktur.
- Yeryüzü, gökyüzü yani kâinatın yaratıcısı olan Tanrı, görülmez ve şekillendirilmez. Yani put ve putlaştırma hâli yoktur.
- Eski Türk dininde mabed ve din adamlarına rastlanmaz.
- Darda kalan Türk, Tanrısına yalvarıp yakarırken de sevinç ve şükranını ifade ederken de gayet sade bir ibadette bulunur.
- Eski Türklerde ataların ruhlarının azapta kalmaması için yılın belirli günlerinde Tanrı adına kurbanlar kesilirdi.

- Türklerin bir kısmı, Kök Türk Devleti zamanında Budizm'e, Uygurlar Dönemi'nde Maniheizm'e inanmışlardır. Hazarlar, Museviliği kabul ederken Peçenekler, Kumanlar ve Bulgarlar gibi Batı'ya göç eden Türkler de Hristiyanlığı benimsemiştir. Ancak bu dinler, Türklerin kimliklerini kaybetmesine neden olmuştur.

Hızlıca zamanında Sasaniiler son verilmesiyle İslam Devleti ile Türkler komşu olmuştur. Ardından Hz. Osman zamanında ilk mücadeleler başlamıştır.

- Emeviler Dönemi'nden itibaren Türkler, İslamiyet'in hizmetinde yer almaya başlamış ancak Emevilerin Arap olmayanlara uyguladığı olumsuz politikası Türklerin İslamiyet'e geçişini geciktirmiştir.
- 751 Talas Savaşı'nda Araplar, Türkler ile birlikte Çinlilere karşı savaşmıştır. Bu olaydan sonra artan Türk Arap yakınlaşması nedeniyle Türkler kitleler halinde İslamiyet'i benimsemeye başlamıştır.

Türklerin İslamiyet'i Kabul Etmesinde Etkili Olan Faktörler:

- Göktanrı inancındaki tek tanrı anlayışının İslamiyet'teki Allah inancına benzemesi
- Türklerde ölümden sonra yaşam inancı ve cennet-cehennem kavramlarının İslamiyet'te de olması
- Göktanrı inancındaki kurban geleneğinin İslamiyet'te de olması
- Türklerdeki cihan hakimiyeti düşüncesinin İslamiyet'teki gaza ve cihat anlayışı örtüşmesi
- Müslüman tüccarların İslamiyet'i yayma konusundaki faaliyetleri
- Abbasilerin hoşgörülü tutumu

TYT - AYT

TARİH
VIDEO DERS KİTABI

Not

Türkler İslam dünyasına;

- İslamiyet'in yeni coğrafyalara yayılması (Anadolu, Balkanlar, Hindistan gibi)
- İslam dünyasının saldırılara karşı korunması (Haçlı Seferleri, Şii baskıları gibi)
- İslam kültür ve medeniyetinin geliştirilmesi (Medrese, külliye gibi) konularda hizmet etmişlerdir.

• İslamiyet'in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi

• İlk Müslüman Türk Devletleri

Karahanlı Devleti (840-1212)

- Orta Asya'daki ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı Devleti; Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi boyları tarafından 840 yılında kurulmuştur.
- Devletin merkezi **Balasagun** olup bilinen ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han**'dır.
- **Satuk Buğra Han**, İslamiyet'i kabul eden ilk Karahanlı hükümdarıdır.
- Müslüman olduktan sonra Abdülkerim adını alan Satuk Buğra Han, Türkler arasında İslamiyet'in yayılması için mücadele etmiş ve bu nedenle **El-Mücahid**, **El-Gazi** ünvanları ile anılmıştır.
- Yusuf Kadir Han'ın vefatından sonra yaşanan taht mücadeleleri nedeniyle Karahanlı Devleti Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (1042).
- Doğu Karahanlı Devleti'ne 1211'de **Karahitaylar**, Batı Karahanlılara ise 1212 yılında **Harzemşahlar** son vermiştir.

**TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ
VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ**ÜNİTE
6**Gazneliler Devleti (963-1187)**

- **Alp Tegin** tarafından başkenti **Gazne** olarak Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da kurulmuştur.
- **Gazneli Mahmut** zamanında en parlak dönemini yaşamışlardır.
- Gazneli Mahmut, Hindistan üzerine 17 sefer yaparak İslamiyet'in Hindistan'da yayılmasına katkı sağlamıştır.
- Abbasi halifesi, İslam dünyasına yaptığı hizmetlerden dolayı Gazneli Mahmut'a **"Sultan"** ünvanını vermiştir.

Not

Gazneli Mahmut sultan ünvanını kullanan ilk Türk İslam hükümdarı olmuştur.

- Sultan Mesut Dönemi'nde Gazneliler, 1040'ta Selçuklularla yaptıkları Dandanakan Savaşı'nda yenilerek bu savaştan sonra zayıflama sürecine girmiş, **Gurlar** tarafından 1187 yılında yıkılmıştır.

• İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

- İlk Türk İslam devletlerinin egemenlik anlayışında, İslamiyet öncesi Türk devletlerinin idare geleneği devam etmiştir.
- İlk Türk devletlerinde görülen "Kut" anlayışı İslamiyet'le birlikte "Allah'ın nasibi veya takdiri" olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla İslamiyet'i kabul ettikten sonra da hükümdarların gücünün kaynağı ilahi olmuştur.
- İslamiyet'le birlikte hükümdar ünvanlarında da değişiklik görülmüştür.
- Karahanlılarda hakan yerine **"Arslan Han"**, yabgu yerine **"Buğra Han"** ve şad yerine **"İlig Han"** kullanılmıştır.

- Gazneliler de ise hükümdarlar “**emir ve sultan**” gibi İslami ünvanlar kullanmıştır.
- İlk Türk İslam devletlerinde, eski Türk devletlerindeki hükümdarlık sembolleri kullanılmaya devam etmiş, bunun yanı sıra İslamiyet'e geçişle birlikte hükümdarlığın halife tarafından onaylanması, ülkede halife adına hutbe okutulması ve basılan paraların üzerinde halifenin isminin yazılması gibi uygulamalarda yer almıştır.
- Ayrıca **menşur, tıraz, hilat, çetr** gibi hükümdarlık sembolleri kullanılmıştır.

Not

Tıraz	Abbasi halifelerinin hâkimiyet sembolü olarak Türk hükümdarlarına gönderdikleri elbisenin adıdır. Bu elbisenin üzerine hükümdarın adı ve ünvanı da işlenirdi.
Hilat	Abbasi halifeleri tarafından hükümdara gönderilen külah, kemer, kılıç, para, bayrak vb. hediyelerin bütünüdür.
Çetr	Saltanat şemsiyesidir.
Hutbe	Cuma ve bayram namazlarında hükümdarın adının, ünvanının ve lakabının imama tarafından okunup dua edilmesine verilen isimdir.
Menşur	Abbasi halifelerinin, Türk hükümdarlarının iktidarını onayladıklarına dair gönderdikleri belgedir.

- Hükümdardan sonra devlet kademesinde en yetkili kişi vezirdi. Karahanlı vezirleri Türkçe **yuğruş** ünvanını kullanırken genellikle İran kökenli olan Gazneli vezirler **hâce** ünvanını kullanmıştır.
- İlk Türk İslam devletlerinde yönetim işlerinin daha rahat ve düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli divanlar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Karahanlılarda devletin işleyişiyle ilgili önemli kararların alındığı **Meclis-i Âli** (Divan-ı Âli) adında bir divan varken Gaznelilerde mali ve genel idari işlerden sorumlu olan “**Divan-ı Vezaret**” bulunurdu.
- Karahanlı ordusu; görevleri saray ve hükümdarı korumak olan saray muhafızları, hükümdarın şahsına bağlı ücretli askerlerden meydana gelen Hassa ordusu, hanedan mensupları, valiler ve diğer devlet adamlarının kuvvetleri ile devlete bağlı Türk boylarının kuvvetleri olmak üzere dört ana birimden oluşurdu.

- Gazne ordusu ise görevleri saray ve hükümdarı korumak olan gulamlar, eyalet ve bağlı devletlerin kuvvetleri, Türkmenler ile ücretli ve gönüllü birliklerden meydana gelirdi.

Not

İslamiyet'in kabulü Türklerin toplumsal hayatında önemli değişimler meydana getirmiştir. İslamiyet'in kabulüyle konar-göçer yaşam tarzı yerini yerleşik toplum düzenine; sözlü kültür ise yazılı kültüre bırakmaya başlamıştır. Karahanlılar ve Gazneliler başta olmak üzere Müslüman Türk devletlerinde mimariden sanata, eğitimden bilime ve siyasete kadar bütün kurumlar İslamiyet'le birlikte büyük bir değişim yaşamıştır.

Türk İslam Dünyasında İlk Edebi Eserler

Kutadgu Bilig	• Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. • Mutluluk veren bilgi anlamındadır. • Doğu Karahanlı Hükümdarı Tamgaç Uluğ Buğra Han'a Türkçe olarak sunulmuştur. • Siyasetname özelliği taşımaktadır.
Divânü Lûgati't-Türk	• Türk tarihinin ilk sözlüğü olup Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmıştır. • Divânü Lûgati't-Türk; Araplara Türk dilini öğretmek, Türk milletinin yüceliği ve Türkçenin zenginliğini göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. • Bir sözlük gibi hazırlanmış olan eser; Türklerin tarihi ve coğrafyası, örf ve âdetleri, mutfağı, spor faaliyetleri, ekonomik özellikleri, günlük yaşamı gibi konularda önemli bilgiler içermektedir.
Atabetü'l Hakayık	• Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır. • İslamiyet'in hayata bakış felsefesini Türkler arasında yaymaya çalışan eser, bir nasihatname niteliğindedir.
Divân-ı Hikmet	• Hoca Ahmet Yesevî tarafından yazılmıştır. • Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eseridir.

Not

Türk İslam devletlerinde ilk edebi eserler Karahanlılar Dönemi'nde oluşturulmuştur (Kutadgu Bilig).